

IONI. IONICĂ

★

Reprezentarea cerului
la țăranul român

Mituri și constelații din Drăguș

ASTROMIX

IONI. IONICĂ

★

Reprezentarea cerului
la țăranul român

Mituri și constelații din Drăguș

Editura ASTROMIX
Cluj-Napoca
2025

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
IONICĂ, ION I

**Reprezentarea cerului la țăranul român : mituri și
constelații din Drăguș / Ion I. Ionică. - Cluj-Napoca :**
Astromix, 2025

ISBN 978-630-95225-1-1

39

133.52

523

Notă necesară privind contextul biografic:

Deși contribuția științifică a lui Ion I. Ionică este importantă pentru înțelegerea cosmosului țărănesc, trebuie menționat că autorul a fost, o perioadă, apropiat de Mișcarea Legionară. Această orientare politică nu se reflectă în conținutul lucrării de față, care are un caracter strict antropologic, fiind metodologic integrată în tradiția Școlii Sociologice de la București. Totuși, situarea biografiei sale în contextul mai larg al epocii reprezintă o precizare necesară pentru cititorul contemporan, fără a afecta analiza critică sau valoarea documentară a textului.

Editura

ASTROMIX
www.astromix.ro tel. 0773382074

Copyright © 2025 Editura ASTROMIX

Toate drepturile rezervate asupra acestei ediții. Este interzisă reproducerea totală sau parțială a prezentului volum pe orice suport fără acordul scris al editurii, cu excepția recenziilor sau a referințelor.

Editor: Dan-George Uza

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Imaginați-vă un cer pe care, în locul Carului Mare, vedeți carul țaranului român; în locul Pleiadelor, Găina cu pui; în locul Delfinului, o Cruce; în locul Orionului, Rarițele, Fata porcarului și Jumătatea de pită. Aceasta nu este o fantezie, ci realitatea cosmologică a unui sat românesc de acum un secol. O lume în care cerul era oglinda vieții de pe Pământ.

Omul care a cartografiat acest univers se numea Ion I. Ionică (1907–1944?), o figură la fel de enigmatică precum cerul care l-a studiat. Un intelectual cu o rigoare neobișnuită și cu o sensibilitate pentru structurile adânci ale culturii, răpus de turbulențele secolului XX.

Ion I. Ionică¹ s-a născut la Zărnești, la 26 iunie 1907, din părinții Ioan și Paulina Ionică, având un frate mai mare, Eugen. Tatăl, inginer de profesie, a fost o perioadă și senator liberal în timpul guvernului Goga, iar mama a îndeplinit rolul tradițional al femeii în familia românească. Urmează cursurile prestigiosului Liceu „Andrei Șaguna” din Brașov, apoi se mută la Sibiu, unde își finalizează studiile la Liceul „Gheorghe Lazăr” în 1926. În același an se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie, unde își va susține licența la secția de Filosofie.

În 1929 intră în contact pentru prima dată cu Școala monografică coordonată de Dimitrie Gusti, fiind cooptat în echipa de studenți pregătită pentru cercetări sociologice. Tot

---

¹ Ion Monahu, *Ion I. Ionică - Membru al Școlii sociologice de la București*, Revista de Sociologie, nr. 1-2, 1999.

atunci merge pentru prima oară „pe teren” la Drăguș. Rămâne timp de șase ani în cadrul grupului, perioadă în care își dezvoltă o pasiune tot mai puternică pentru antropologia universală și se specializează în dimensiunile spirituale ale cercetărilor monografice. În ciuda apartenenței la grup, Ionică rămâne un solitar. Nu este un sociolog integral. Nici un filolog pur. Nici un folclorist în sensul deplin. El este, mai degrabă, un etnolog filosofic, cu o viziune personală asupra lumii rurale. Avem aici portretul unui intelectual capabil să cartografieze o ordine cosmică pe care nimeni nu o mai vedea. Și tocmai această rigoare face destinul său și mai sfâșietor, căci omul care a înțeles armonia cerului s-a lăsat înghițit de dezordinea unei ideologii pământești.

Atras și de domeniul juridic, se înscrie la Facultatea de Drept din București. În 1932 o absolvă și intră ca „avocat stagiar” în Baroul Ilfov, devenind avocat cu drepturi depline în 1937. În paralel, urmează cursurile Seminarului Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu”, iar apoi ajunge profesor de filosofie și limba română la fostul său liceu, „Andrei Șaguna”.

Călătoriile în Franța îl pun în contact cu marele etnolog Marcel Mauss, sub îndrumarea căruia se înscrie la doctorat. Tot în Franța o cunoaște pe viitoarea lui soție, Elena-Ana Grigorescu, profesoară de limba franceză, cu care va avea doi copii.

În iunie 1940 își susține teza de doctorat, *Dealul Mobului. Ceremonia agrară a cununii în Țara Oltului*, la București, finalizată sub coordonarea lui Dimitrie Gusti, pe atunci președintele Institutului de Științe Sociale. Comisia apreciază lucrarea ca fiind inedită, remarcabilă prin modernitatea metodei și prin profunzimea cercetării monografice a ceremonialului agrar al cununii la seceriș.

Această căutare a unei ordini imuabile rezona profund cu o sensibilitate a epocii, o căutare a rădăcinilor și a unui ordin natural, pe care mișcările naționaliste încercau să le transpună politic.

Pentru Ionică, cerul țaranului român era poate dovada unei armonii pe care o considera pierdută în haosul modernității. Se poate sugera, cu prudență, că atât demersul lui științific, cât și cel politic au fost animate de aceeași nevoie fundamentală de a găsi un sens, o structură într-o lume care părea că se dezintegrează.

În contextul evenimentelor epocii, participarea lui la reviste de dreapta, precum *Rânduiala*, *Dreapta* etc. îl expune politic. Aproximarea de grupările naționaliste și legionare — mai mult culturală decât militantă — îl pune pe o listă neoficială de „suspecți”. În epoca frământată a anilor patruzeci, asemenea detalii puteau deveni letale. După rebeliunea legionară din ianuarie 1941, Ion Antonescu a dizolvat Mișcarea Legionară, iar liderii ei importanți (Horia Sima și alții) au fugit în Germania. Pe fondul acestor conflicte și al unei atmosfere tot mai apăsătoare, Ion I. Ionică se „autoexilează” și el în Germania. Sursele vorbesc chiar despre o activitate profesională acolo — posibil într-o instituție tehnică sau culturală.

Cert este că, la 23 august 1944, când România a întors armele împotriva Germaniei naziste și a trecut de partea Aliaților, Ion I. Ionică se afla încă în Germania. Ulterior ajunge în Austria, iar acolo, în noiembrie 1944, pregătește trecerea spre Italia, cel mai probabil pentru a scăpa de avansul Armatei Roșii și de repatrierile forțate. Nu ajunge niciodată la destinație: dispare în timpul traversării frontierei. Un tribunal românesc îi stabilește „moartea prezumtivă” la 30 noiembrie 1944. Avea doar 37 de ani.

Există o ironie copleșitoare în faptul că etnologul care a descifrat cu atâta rigoare ordinea imuabilă a cerului a avut un destin marcat de hazard, de ruptură și de o dispariție fără urmă în vârtoarea istoriei.

Volumul său despre reprezentarea cerului la țaranii români din Drăguș (jud. Brașov), pe care îl retipărim astăzi pentru prima oară

după 1944², este una dintre piesele cele mai originale ale demersului său publicistic, mărturie a unui om preocupat de felul în care comunitățile tradiționale gândesc spațiul cosmic, orientarea, timpul, regularitatea celestă și semnificația fenomenelor de deasupra lumii. Această lucrare, deși restrânsă ca număr de pagini, deschide perspective surprinzătoare: cerul nu este pentru țaranul român doar o boltă, ci un organism ordonator, un text sacru, o matrice simbolică ce modelează comportamente, ritmuri, restricții și sensuri. Pentru a înțelege această carte, însă, trebuie mai întâi să-i înțelegem contextul apariției.

În vara lui 1929, profesorul Dimitrie Gusti, fondatorul școlii românești de sociologie, mobilizează o echipă de peste 80 de cercetători care descind asupra satului Drăguș din Țara Făgărașului. Echipa avea dimensiuni interdisciplinare: sociologi, etnologi, antropologi, medici, statisticieni, fotografi etc. Scopul era realizarea unei monografii exhaustive: să se surprindă satul în totalitatea lui — structura gospodăriilor, relațiile sociale, gospodăria țărănească, migrația, economia naturală, obiceiurile, igiena, arhitectura etc. De asemenea, campania includea documentare fotografică și filmică. Fiecare cercetător a primit o secțiune din cele patru mari domenii ale „cadrelor” și „manifestărilor” definite de Dimitrie Gusti. Ionică a fost repartizat la secțiunea manifestărilor spirituale. Aceasta cuprindea credințe, mituri, rituri, magie, cosmologie, reprezentări religioase, așa că „cerul” intra firesc în aria de observație. Mulți membri ai echipei aveau fișe culese din teren, dar mai puțini reușeau să le transforme în lucrări finite. Ionică dispunea de disciplina de lucru necesară, de sensibilitatea etnografică, de gustul literar sobru și de abilitatea de a organiza zeci de fișe dispartate într-un tot unitar. Studiul său se

---

² Ion I. Ionică, *Reprezentarea cerului*, în seria (rămasă neterminată) *Drăguș. Un sat din Țara Oltului (Făgăraș). Manifestări spirituale*, Institutul de Științe Sociale al României, București, 1944.

înscrie în tradiția inaugurată de Ion Otescu (1859-1932) și continuată de Tudor Pamfile (1883-1921), autori care au explorat miturile și reprezentările populare ale cerului la nivelul Țării Românești. Lucrarea aduce, însă, o contribuție unică: este primul studiu românesc din interiorul arcului carpatic (Transilvania), bazat integral pe cercetare sistematică de teren, într-o comunitate concretă, realizată în cadrul Școlii Monografice de la București.

Ion Otescu, în *Credințele țaranului român despre cer și stele* (1907), rămâne fidel metodei folcloristice de sfârșit de secol XIX: colecția de texte, extrase din tradiție, grupate tematic. El urmărește în principal acumularea de informații – denumiri de stele, fragmente de credințe, secvențe mitice –, într-un demers de inventariere și conservare a patrimoniului oral. Cosmosul popular este aici un ansamblu de motive folclorice, comparabile cu cele ale altor popoare sud-est europene. Ion I. Ionică, în schimb, lucrează în paradigma sociologiei monografice. Pentru el, cerul popular nu este un repertoriu, ci un sistem de reprezentări, integrat în structurile de viață ale comunității. Observațiile nu sunt adunate la întâmplare, ci fixate în raport direct cu organizarea socială, ritmurile muncii, cu „marile cadre” ale existenței, cu viața practică și cu mentalitatea colectivă. Ionică nu urmărește doar „ce se crede”, ci cum funcționează credința în interiorul vieții sociale.

În interiorul metodologiei gustiene, secțiunea dedicată manifestărilor spirituale are rolul de a surprinde mecanismele prin care comunitatea rurală își formulează o concepție despre lume, articulând între ele observația sensibilă, explicația mitică, experiența practică și conformitatea socială. Sub acest aspect, *Reprezentarea cerului* se distinge printr-o densitate și o claritate rar întâlnite: Ionică reușește să delimiteze pentru prima oară, cu instrumentele științelor sociale, un domeniu în mod tradițional împărțit între folclor, astronomie populară și mentalități arhaice.

Lucrarea pornește de la o constatare fundamentală: în mentalitatea satului românesc, cerul nu este un fundal pasiv, ci un spațiu ordonat, locuit, traversat de ritmuri și semne care structurează viața comunității. În această ordine de idei, demersul autorului nu se limitează la inventarierea miturilor, ci urmărește, în spirit durkheimian, articularea dintre reprezentarea cosmică și organizarea socială. Faptul se vede, în mod exemplar, în analiza mișcărilor solare și a felului în care acestea reglează „marile cadre” ale existenței: timpul zilnic, timpurile anului, reperate spațiale, ciclurile muncilor, ritualurile agricole.

Unul dintre meritele centrale ale volumului îl constituie descrierea detaliată a împărțirii tradiționale a zilei, întreprinsă aici pentru prima oară într-o manieră științifică. Țăranul român este plasat în interiorul unui sistem coerent de temporare tradițională. Pentru locuitorii din Drăguș, „prânzul”, „amiaza”, „vecernia” și „sfințitul” nu sunt convenții temporale, ci noduri astronomice reale, determinate de înălțimea Soarelui pe boltă. Ionică demonstrează astfel că timpul rural nu este un construct arbitrar, ci rezultatul unei relații directe dintre experiența socială și mișcarea corpurilor cerești. Studiul devine, în această privință, o contribuție fondatoare la ceea ce am putea numi „cronologia cosmică” a satului românesc.

De o importanță comparabilă este cartografierea constelațiilor țărănești. Autorul reconstituie, cu o finețe remarcabilă, o hartă locală a cerului în care se regăsesc, transfigurate stelar, obiectele, ocupațiile și simbolurile lumii tradiționale: Drumul (Calea Lactee), Crucea, Carul, Rarița, Găina, Cobilele, Purcariul și porcii, Ciobanul și oile, Jumătatea de pită, Comoara, Gemenii și altele. Fiecare dintre aceste constelații este mai mult decât o metaforă; ea reprezintă un act de proiectare cosmologică prin care comunitatea rurală reface, la scara universului, ordinea propriei sale existențe. În acest sens, harta cerului din Drăguș este o expresie

a modului în care cosmosul devine o extensie mentală a peisajului social.

Reprezentarea Soarelui și a Lunii, analiza fazelor lunare, explicațiile mitice ale eclipselor, structura interpretării tradiționale a cometelor și meteorilor, toate acestea sunt prezentate de Ionică într-o manieră dublu orientată: pe de o parte către sursa lor empirică (observația exactă, acumulată inter-generațional), pe de altă parte către articularea lor cu cadrele morale, rituale și economice ale satului. Această dialectică între observație și interpretare – între ceea ce sătenii „văd” și ceea ce „înțeleg” — constituie punctul de maximă finețe al lucrării. Otescu prezenta credințele despre Lună într-un registru mai degrabă mitologic: Luna ca personaj, ca obiect devorat de vârcolaci, ca element de calendar magic. Interesul său se îndrepta spre tradiție ca patrimoniu simbolic. Ionică, în schimb, surprinde funcționalitatea fazelor lunare: ele reglementează semănatul, tăierea lemnului, activitățile gospodărești. Lunația devine un mecanism de armonizare a muncii cu ritmurile cosmice. Pentru Ionică, fazele Lunii reprezintă un instrument social, nu doar un motiv mitic.

Într-o epocă în care studiile despre credințele populare oscilau între romantizarea tradițională și acumularea folclorică brută, Ion I. Ionică aduce în premieră o analiză structurală a cosmosului țărănesc. El nu se mulțumește să transcrie credințe, ci caută mecanismul prin care acestea funcționează ca „formă a vieții sociale”. Rezultatul este o lucrare cu valoare durabilă, în care tradiția este înțeleasă ca sistem, nu ca reziduu.

Pentru cititorul contemporan — astronom profesionist sau amator, antropolog, etnolog, istoric al religiilor sau cercetător al imaginarului — *Reprezentarea cerului* rămâne un text esențial. În paginile sale se găsește poate cea mai coerentă sinteză asupra modului în care o comunitate rurală românească integrează

cosmosul în propria arhitectură culturală. Aici, mai limpede decât oriunde, se observă că cerul tradițional nu este privit, ci trăit; nu este contemplat pasiv, ci devine cadrul original în care se articulează timpul, munca, ritualul și sensul existenței.

Ediția de față, corectată, revizuită și îmbogățită cu note de subsol, restituie cititorului un studiu fundamental, a cărui importanță istorică, metodologică și antropologică rămâne intactă. Redescoperirea sa înseamnă recuperarea unei dimensiuni rare a culturii românești: aceea în care cerul, în toată complexitatea lui, devine matricea înțelegerii lumii.

Trăim într-o lume în care cerul a încetat, aproape fără să observăm, să mai fie o prezență; a devenit un fundal neutru, o suprafață albă în spatele orașelor, un decor pe care îl traversăm în grabă, fără să-l mai lăsăm să ne regleze pașii, somnul, munca sau speranțele. Într-o asemenea lume, lectura unei cărți precum aceasta devine revelatoare: nu pentru că ne întoarce la un trecut pierdut, ci pentru că ne arată, cu o claritate tulburătoare, cât de mult s-a rupt legătura dintre om și cosmos. Satul tradițional nu „privea” cerul, ci îl trăia; îl avea ca busolă, calendar, arhitectură morală. Întrebarea care se naște firesc este: cum ar arăta harta noastră stelară de astăzi? Ce loc ar mai ocupa Drumul, Crucea, Rarița sau Comoara într-un cer traversat de avioane, sateliți și lumini urbane? Probabil că, dacă am scrie-o, constelațiile noastre ar purta nume de aplicații, de notificări, de rețele, de ecrane, de algoritmi. Tocmai de aceea cartea lui Ionică ne este astăzi vitală: nu ca un document despre un cer dispărut, ci ca o oglindă în care să ne vedem propriul cer pierdut.

Dan-George Uza
Editor

INTRODUCERE: MITOLOGIE ȘI ȘTIINȚĂ POPULARĂ

În 1931, într-un plan de cercetare a vieții spirituale în cadrul satului românesc, am alcătuit un capitol special din ceea ce am numit „mitologie și știință populară”, grupând aici datele locale ce pot fi subsumate categoriei cunoașterii și explicației. Sunt încercările poporului de reprezentare și explicare a fenomenelor naturii care acopere distanța de la astre până la firul de iarbă și până la omul însuși. Evident aceste încercări cuprind elemente de natură foarte deosebită, învecinându-se aici reprezentările emoționale de fapte supraomenești, care deschid drumul spre religie, cu observațiile empirice care ne apropie de tehnică. Ele se întrepătrund aproape continuu și dau o fizionomie particulară și o realitate distinctă acestui grup de cunoștințe populare. Astfel capitolul acesta, pe care îl numim și de știință populară cuprinde și mai mult și mai puțin decât o știință. Cuprinde mai mult, pentru că datele sale nu sunt cunoștințe abstracte, despuiate de viață, neavând decât o ființă rece, intelectuală, ci elemente vii, determinante de acțiune, încărcate de culoare și de intensitate emoțională. De aceea ele intră mai adânc și sunt prinse mai strâns în țesătura vieții sociale particulare. Cuprinde însă și mai puțin, pentru că acestor date le lipsesc și rigoarea și coerența și critica, caracteristice disciplinei științifice formate.

Așa cum se înfățișează, cu unitatea lor actuală în viața satului, datele acestea alcătuiesc, în totalitatea lor, o reprezentare a lumii, pe deosebite trepte de mentalitate, reprezentare cu care societatea își caută potrivirea în toate articulațiunile sale. Raportul acesta e

fundamental și are un dublu sens. El poate merge de la societate spre reprezentare, proiectând în aceasta particularitățile vieții grupului. El poate merge și de la reprezentare spre societate, modelând formele de organizare sau de activitate socială după elementele de înțelegere pe care le cuprinde. În deslușirea acestui raport stă sarcina de căpetenie a cercetării în domeniul nostru. Ea ne poate duce, în privința aceasta, până la determinarea unor planuri de vechime deosebită pe care s-ar așeza reprezentări și elemente sociale corespondente.

Înainte însă, ea va avea să circumscrie întinderea și forma exactă a reprezentărilor locale.

În extensiune logică, cercetarea urmărește aici obiectul său în cuprinsul a trei diviziuni principale: natura fizică, natura organică, omul și viața socială³.

Din aceste trei diviziuni, asupra celei dintâi ne-am oprit îndeosebi la Drăguș, în cursul, mai cu seamă, a două campanii de vară, în 1932 și 1934, iar rezultatele strânse le prezentăm în paginile de mai jos.

În prezentarea pe care o dăm și care pune în genere alte probleme decât acelea ale științei constituite, nu părăsim cu totul, din punct de vedere al economiei tratării, liniile mari ale expunerii sistematice. Două împărțiri se impun aci. Pe de o parte stă cerul cu aștrii, cu constelațiile sale, al căror mers ritmează timpul omenesc; pe de alta stă pământul cu meteorii săi, cu vântul și fulgerul, cu grindina și ploaia etc., care toate vin pentru oamenii locului cu semnele și semnificațiile lor particulare. În scurt o astronomie populară și o meteorologie populară formează cele două secțiuni ale expunerii. Ele aduc fiecare rezonanțe sociale deosebite.

Pentru prima secțiune — fizica cerească — prezentarea noastră e, mai întâi, expozitivă. Ea înfățișează pe rând concepțiile locale

---

³ Planul care o organizează a fost dat la vreme, iar chestionarul se și găsește în tâmplător publicat în ed. F. R.: *Monografia unui sat* de d-l H. H. Stahl.

despre a) Soare și Lună; b) Constelații (prinse într-o hartă locală a cerului); c) Stele, comete și meteori, nu fără a le căuta, pe cât materialul documentar o autorizează, cadrul mitic sau de observație empirică propriu fiecăreia. Aceasta duce la sfârșit spre un capitol de interpretare!

Partea următoare caută, dincolo de reprezentări, grupul social. Ea se străduiește să pună în lumină funcția pozitivă a cunoștințelor de astronomie populară și, în legătură cu ea, difuzarea acestor cunoștințe în mediul sătesc, apoi grupul de cunoscători favorizați, indicând și problemele ce se ridică în cale. Oprindu-se asupra acestui grup de cunoscători privilegiați, ea caută să pătrundă și în procesul de formare a cunoștinței științifice.

O a treia parte este consacrată marilor cadre, care apar în toate reprezentările fizicei cerești locale, dar care nu sunt tratate direct în niciunul din capitolele precedente: spațiul și timpul. Ele sunt socotite ca forme ale rânduiei de viață a grupului în raport cu cursul, local reprezentat, al vieții cosmice. a) Coordonatele spațiale; b) Ziua și diviziunile sale; c) Săptămâna și luna; d) Timpurile anului și calendarul formează capitolele de tratare ale acestei părți. Ea se încheie cu un punct de întrebare asupra schemelor numerice locale.

Pentru fizica pământului, capitolele vor privi succesiv, întâi concepțiile despre așezarea și forma pământului, apoi pe acelea referitoare la fiecare categorie de meteori în parte: a) Vântul; b) Norii; c) Fulgerul; d) Grindina și furtuna (vremea); e) Ploaia; f) Curcubeul. Pentru fiecare vom căuta să prindem legătura concepțiilor, mitice sau pozitive, cu viața grupului social.

Ion I. Ionică

CAPITOLUL I: FIZICĂ CEREASCĂ DESCRIPTIVĂ

Capitolul acesta caută o reconstituire analitică, pe categorii de reprezentări, a datelor privitoare la regiunea superioară. El expune astfel succesiv cunoștințe și credințe ale grupului drăgușean despre cer și făpturile lui distincte, adică despre Soare și Lună, constelații, stele și apariții stelare. Trecând reprezentările privitoare la cer alături de cele privitoare la stele, de care par mai strâns legate, noi menținem în expunere capetele de diviziuni mai sus indicate. Făcând aceasta, voim să urmăm nu atât o ordine convențională, cât o idee de ierarhie, care ne pare a fi a sătenilor înșiși.

Ne oprim astfel, în primul rând, la reprezentările solare.

Soarele și Luna

Soarele. Asupra Soarelui — ca și, de altfel, asupra altor reprezentări — informațiile ne pot veni din două izvoare. Unele le găsim în convorbirea și explicația actuală a sătenilor, altele în diferite documente locale: basme, descântece, expresii, care toate ne aduc, în alcătuirea lor neschimbată, tradițională, date prețioase privind vechile forme ale reprezentărilor locale. Un astfel de document găsim, relativ la reprezentarea solară, în câteva rânduri de cântec ritual agrar, cu care își întovărășesc înapoierea spre casă, la sfârșitul secerișului, secerătorii din Drăguș (faptul e general în Țara Oltului):

*Dealul Mobului
Umbra snopului,*

*Cine se umbrea
Și se sfātuia?
Sora Soarelui
Și cu-a Boarelui.
Ele se umbrea
Și se sfātuia
Care e mai mare
Sora Soarelui
Că așa zicea
Că iea ie mai mare.
Că-i frate-so Soare
Și de cân' răsare
Pân cân' sfințește
Lumea o'ncălzește
Că de n'ar sori
Lumea n'ar mai fi.*

...

(Drăguș, 1 august, 1929).

Asupra acestui cântec, ca și asupra întregului ritual agrar de la sfârșitul secerișului în Țara Oltului, ne-am oprit într-o altă lucrare și părerea pe care o exprimăm acolo (sprijinită pe un mai larg material informativ și comparativ) e că Sora Soarelui traduce într-o adaptare mai nouă o foarte veche reprezentare solară feminină aparținând unui alt ciclu mitic: sau, poate, și un vechi dublet feminin al divinității solare masculine. (Asemenea dublete au fost frecvente în mitologiile europene). Astfel cântecul ritual și, alături, cununa de grâu care, în forma sa circulară sau de cruce, conține elemente de simbolism solar, ne pun înaintea urmele posibile ale unui cult al Soarelui, propriu străvechii populații a ținutului. Date istorice care să confirme o asemenea ipoteză ne lipsesc. Totuși, oricare ar fi interpretarea, un fapt rămâne sigur: Soarele, până astăzi, e socotit de localnici ca sfânt: Sfântu' Soare. El e reprezentat ca stăpânul lumii cerești și poate un generator al

acestei lumi: constelații, stele, chiar și Luna par a-și împrumuta lumina și făptura de la el.

Noi gândim că's din Soare rupte... Iel ie ființa cea mai mare cerească (f. 43).

Soarele ie mai mare decât toți. Iel e Tata nostru (f. 176).

Soarele apare aici ca ființă masculină, așa cum îl întâlnim în întregul cerc de civilizație al Europei meridionale.

Iată acum reprezentarea locală a mișcării lui.

Soarele se ridică zilnic, scurtă vreme după revărsatul zorilor, de la Răsărit spre a dispăre, când circuitul său pe bolta cerească se încheie, la Sfințit. Atât Răsăritul Soarelui cât și Sfințitul său nu sunt puncte fixe ale zării, ci ele se mută odată cu timpurile anului. Drăgușenii deosebesc un Răsărit de vară și un Răsărit de iarnă, de asemenea un Sfințit de vară și un Sfințit de iarnă.

Pe bolta cerească, mersul Soarelui străbate diferite înălțimi și declinări care sunt cunoscute tradițional și sunt localizate acolo. Din Răsărit el se înalță în Prânz (cam 45° deasupra orizontului), apoi la Amiază (la meridian), de la Amiază coboară la Vecernie (cam 135° în același sens) spre a se mistui la Sfințit. Acesta va fi și circuitul stelelor și al constelațiilor (v. Anexa III, fig. 1).

Circuitul Soarelui pe boltă nu este nici mereu același, nici văzut deopotrivă și la aceeași oră pe toată fața pământului. În părțile dinspre Răsărit Soarele se ridică mai devreme, el apune mai târziu în părțile dinspre Sfințit:

Acum și cân' răsare Soarele nu răsare în toate țările de-o dată. Noi sântem mai îndărăpt, Rusia ie mai în față. Acolo răsare Soarele cu un ceas-două mai de vreme. Acuma (ora 8 seara în august) la Buda-Pesta ie lumină (f. 176).

Apoi circuitul de vară al Soarelui e mai lung, e mai scurt cel de iarnă. Cu această deosebire de circuit este pusă în legătură durata inegală, după anotimpuri, a zilelor și a nopților, ca și diferența de temperatură dintre timpurile anului:

Cân' să dăpartă (Soarele) spre Amiază (Sud), atunci să mărește noaptea, să mărește că Soarele răsare tot mai târziu, tot mai spre Sud. Vara răsare tot mai înainte (Spre Nord) (f. 176).

Iarna Soarele merge pă un cerc mai jos, că răsare mai numa' de-asupra munților. Toate ăstea le știu de la tata; mergeam cu vitele. Tata a fost cioban până la 35 de ani. Atunci s'o 'nsurat.

Da vara să ridică Soarele sus dă tot, și d'aia ie mai frig iarna că răsare mai jos. Și acum (august) tot mai la vale să lasă, numa' nu poți să judeci din vedere (f. 46).

De cauza deosebirii de temperatură găsim legată și ideea unei apropieri sau depărtări a Soarelui de Pământ. Raportul causal nu este însă bine înțeles; el apare mai curând inversat.

Uite și Soarele ie câte-o dată mai aproape, câte-o dată ie mai departe (f. 176).

E mai aproape când se ridică la Răsăritul de vară, e mai departe când se ridică la Răsăritul de iarnă.

În ridicarea spre cauze, cheia explicației ne este dată aici în mișcarea Soarelui împrejurul Pământului. Iată cum întreaga teorie ne este înfățișată, în opoziție cu doctrina oficială, a cărei influență se simte tot mai puternică la sat:

Pământu' ie nemișcat, Soarele se 'nvârtește. Soarele ie iarna micuț, că să lasă mai jos — nu că să ridică Pământu' — și ie ziua micuță. Și vara să ridică mai sus. Ei binc, să zăcem că să sucește Pământu', Soarele ar hi tot acolo, și iarna și vara ar hi o zi tot așa dă

mare. Ieu așa imi închipui, apăi altu' zăcă cum o zăce. Da iel (Soarele) vara se ridică mai sus (mai spre înaltul cerului, iar în raport cu poziția de iarnă, mai spre Nord) și iarna să lasă mai jos și d'aia să face ziua mică. Ca cum merge omu' pă munte: ăla de merge pă muche merge oblu și să vede tot timpul și ăl de merge pă mijlocu' lui să mai lasă și nu să mai vede (f. 111).

În legătură cu Soarele, un loc însemnat ocupă în reprezentarea locală eclipsele: numite „întunecimi de Soare”. Ele sunt pentru localnici semne prevestitoare de mari nenorociri: războaie, răscoale etc. Ca semnificație sunt echivalente cu eclipsele de Lună, dar cu un accent de însemnătate mai mare relativ la faptele prevestite. Ne vom ocupa de toate împreună mai jos, în diviziunea privitoare la reprezentările lunare.

După diferite particularități ale luminii Soarelui, cu deosebire în momentul apusului, prevestesc oamenii din Drăguș schimbarea vremii (v. f. 178). Despre aceasta însă la Meteorologie.

Luna. Luna ocupă pe cerul de noapte un loc simetric acelaia pe care îl ocupă Soarele pe cerul de zi. Însemnătatea sa e însă mai scăzută.

Luna e și ea sfântă.

Luna-i sfântă și își are lumina ei. E sfântă că de ce luminează (f. 184).

O reprezentare, care s-ar putea să nu fie străină de influența vreunei literaturi școlare, ne-o înfățișează drept ochiul lui Dumnezeu:

Luna zăce că-i ochiu' lu' Dumnezău (f. 32).

Tema mitică nu ne poate surprinde; o întâlnim relativ la Soare în mai multe părți⁴.

Găsim tot aici și concepția care asimilează Luna stelelor:

Luna ie tot o stea, tot un corp ceresc.

cu adaosul:

ieu am auzit pe unu' că are lumina dela Soare (f. 26).

Apoi influența doctrinei oficiale se arată netedă la unii săteni, dintre care unul îmi explică după un atlas „geografic și fizic”⁵ revoluția Lunii, eclipsele etc. (v. f. 33).

Un loc mai larg ocupă cunoștința locală a fazelor Lunii. Avem în privința aceasta două formule. Una, care se resimte de înrâurirea științei oficiale, dă fazele Lunii în patru timpuri. Cealaltă le dă în trei timpuri. Prima formulă e redată în fișa nr. 1 a studentului localnic Gh. Rogozea (fiind el însuși informator): „Se cunoaște întreagă rotația Lunii: 1. Lună nouă. 2. Lună de jumătate, primul pătrar. 3. Lună plină și 4. Ultimul pătrar, Lună veche” (v. și Anexa III, fig. 3 reprez. circulară).

Cea de-a doua formulă — singura pe care am întâlnit-o personal la informatorii mei — e dată în succesiunea a trei faze, comportând numai numirile îndătinate: Lună nouă, Lună plină, Lună veche. Ea ne apare astfel a fi dată în tradiția locală.

Cân' începe subțire ca o secere îi zicem Lună nouă. Apăi Lună nouă ține dela Primu' pătrar (pătrar = 1/4 parte luminată din discul lunar vizibil) până la trei pătrare și mai bine. Apăi ie Lună plină, cân' să 'mplinește de tot. Apăi iar scade în partea de unde a 'nceput. Apăi ie Lună veche. Cam o săptămână ie Lună nouă, o

---

⁴ V. H. Krappe, *La gen' se des mythes*, Paris, 1938, p. 89.

⁵ Editat la Brașov, Tip. „Unirea”, Gen. Teodorescu.

săptămână Lună plină și iar o săptămână Lună veche. Nu durează patru săptămâni (schimbarea Lunii). Cam numa' trei.

Zice că marția (câțiva săteni de față corectează: luna și vinerea trebuie să fie Lună, că luna încă să mai vede și vinerea ie cea nouă. Luna ie întoarsă înspre gata și vinerea cu coarnele altfel înspre creștere (f. 181).

În același sens, însă cu intervale de opt zile:

Luna să schimbă în trei timpuri: într'unu' crește, într'unu' stă plină și într'unu' scade. — Cam cât ține un timp? — Opt zile. Din ce ghine dă să schimbă nu știm. Vine de-i Lună nouă și-i Lună plină... În câteva zile nu-i și-apoi iar crește și iar scade... și-așa-i... Da 'n toată luna și'n toată vinerea ieste Lună (f. 187).

Id. f. 110: Luna vinerea de multe ori se ivește (ivește) vinerea și luna⁶ (v. și Anexa III, fig. 3, reprez. triunghiulară).

Așadar, alături de cele trei timpuri, care sunt pentru unii de 7, pentru alții de 8 zile, avem un hiatus de câteva zile când nu mai e Lună. El ține de luni până vineri, adică 4 zile, sau de vineri până luni, adică trei zile, astfel încât de la o fază lunară până la revenirea ei trec, după unii 25 de zile (în acest sens trebuie înțeleasă și f. 44), după alții 27-28 de zile.

Cum este înțeleasă succesiunea fazelor Lunii?

În general o explicație nu întâlnim aici. Faptul este primit ca dat în rânduiala schimbărilor firii. Totuși o discriminare se caută între Lună și lumina ei, schimbările privind astfel nu Luna ci lumina Lunii. Ce este însă lumina Lunii? Alături de răspunsuri negative — „nu pot să știu” (f. 186) — întâlnim și interpretarea

---

⁶ Observația populară că Luna se ivește mai ales luna și vinerea nu este o statistică astronomică, ci probabil o structurare simbolică a timpului după principiile feminității (n. ed.).

acesteia ca puterea Lunii, iar creșterea și scăderea Lunii ca dobândirea și pierderea acestei puteri.

Își ia puterea, își trage puterea îndărăt (f. 44, un informator vorbind de ultima fază a Lunii).

Și când lumina Lunii este socotită ca venindu-i de la Soare, spre acesta ar urma să se tragă și puterea ei.

Lumina să trage la Soare. Când scade Luna, lumina să pierde, nu Luna, că Luna să vede pă dă lături (lumièrè cendrée⁷), numa n'are putere.

— *Și cine îi ia și îi dă lumina?*

— *Păi tot că ceva trebuie să fie acolo, o putere (f. 44).*

Desprindem aici unul din marile concepte ale gândirii magice populare, conceptul de putere. Succesiunea fazelor Lunii nu are aici un simplu interes teoretic. Ea intră în viața practică a grupului, unde înrâurește activitatea oamenilor, pentru că, în credința localnicilor, înrâurește înainte cursul însuși al firii. Așa, bunăoară:

Sămănatu' de toamnă nu se face pă Lună veche, zice că îl mănâncă viermii și tăciunele îl mănâncă. Nu ie bine.

— *Și nu samănă?*

— *Nu samănă.*

Nică: Oare din ce zice că nu-i bine să sameni pă Lună veche?

Al.: Nu-i dintr'aia că Luna-i mâncată și bonu⁸ tot așa?

Nică: Noa ia, așa o fi, ie Luna ca bonu' (f. 180).

---

⁷ Lumina cenușie a Lunii este o strălucire slabă și difuză vizibilă pe partea întunecată a Lunii atunci când aceasta se află în fazele subțiri, cum ar fi semiluna în creștere/în descreștere. Are drept cauză reflexia luminii solare de către Pământ, care apoi luminează partea întunecată a Lunii (n. ed.).

⁸ Bobul (n. ed.).

Apoi:

Nici în Lună nouă, nici în Lună veche, nu să taie porcii. Ie o credință, zice că carnea face viermi. Credința asta ie foarte adâncită în tot satu'. Asta să folosește. Zice unu': Nu tai porcii? zice: Nu, că-i Lună veche!

— *Al.:* *Da ieu să vă spun drept, am tăiat chiar porcii pă Lună nouă și veche și nu i-o mâncat viermii, i-o mâncat viermi aștielalți din curte (copiii) (f. 179).*

Replica din urmă arată în ce măsură parte din vechile rânduielei mai sunt păstrate.

În sfârșit, între activitățile pe care le-am întâlnit aici sub înrâurirea Lunii, și tăiatul lemnelor pentru construcție este dependent de o anume fază lunară:

Lemn, pentru construcție, lemn de brad, așa ie obiceiul să i le aducem pă Lună plină. Zice că le mănâncă carii dacă nu (f. 182).

Dăm aici, pentru ilustrare, o descriere foarte colorată a felului cum se făcea, acum 30-40 de ani încă, tăierea unor lemne pentru, construcție.

Când mi-am făcut ieu casa, ie mult de-atunci, am mers în pădure cu badea Ghica, fie iertat! și cu alți doi și ne-am ales locu' ca să fie lemnu' bun, la munte, sus. Pe-atunci io nu știam, că ieram tânăr. Badea Ghica zâce: „noa stați în loc!”. Iel iera meșter de căși, la nimestii lucra. Și s'o apucat iel și o tăiat un lemn mai mic, nefolositor, și zâce: „ăsta-i al focului!”. Și-o tăiat un altul tot ca ăla și zâce: „ăsta-i al trăznetului!”. Și o tăiat și un al treilea și zâce: „ăsta-i al carilor!” Noa, zâce, d'ăstea nu trebuie să vă atingeți nici unu', nici pari să faceți. Cu astea nu mai aveți treabă! Noa, zâce, acum alegeți de care-ți place, alegeți bârne, grinzi, tot felu', da, zâce, să nu tăiați până nu-mi arătați și mie! Că iel să pricepea la meserie. Iel cunoștea că

lemnul care-i crescut la fațã (la soare) și la loc mai gras, ie slab, da care-i crescut la dos și la loc mai rău ie mai tare. Și atunci am tăiat câte ne-o trebuit.

Da atunci n'am plecat de-acasă, făr' numa' în Lună plină. Am căutat să nu fie nici Lună nouă, nici Lună veche (f. 182).

Este poate, în înrâurirea Lunii asupra momentului prielnic al unei îndeletniciri, efectul unei magii simpatice, așa cum și-au lămurit-o mai sus informatorii înșiși (v. f. 180). E poate și altceva. În datele de mai sus întâlnim aceeași temă: de câte ori lucrarea este întreprinsă în alt timp decât pe Lună plină, ea este amenințată de distrugere prin viermi (sau carii). Pe Lună plină însă nu. Vom înțelege de ce dacă aducem înainte și conceptul mai sus notat al puterii Lunii. Fazele Lunii aduc schimbări în această putere, care nu este deplină decât în faza a II-a, pe Lună plină. Atunci ea neutralizează puterile adverse (între care și pe aceea a viermilor, a cariilor) în întregul domeniu în care influența sa este recunoscută. Or, domeniul acesta, datele cele mai răspândite, universale aproape, ni-l arată a fi acela al vegetației⁹ și al vieții animale, unde Luna ține sub înrâurirea sa anumite funcțiuni ciclice. Cazurile întâlnite la Drăguș intră în aceste categorii și nu avem oare în ele reflexul reprezentării unei lupte cosmice între puterea Lunii și puterea viermilor ca germenii ai destrucției universale?¹⁰

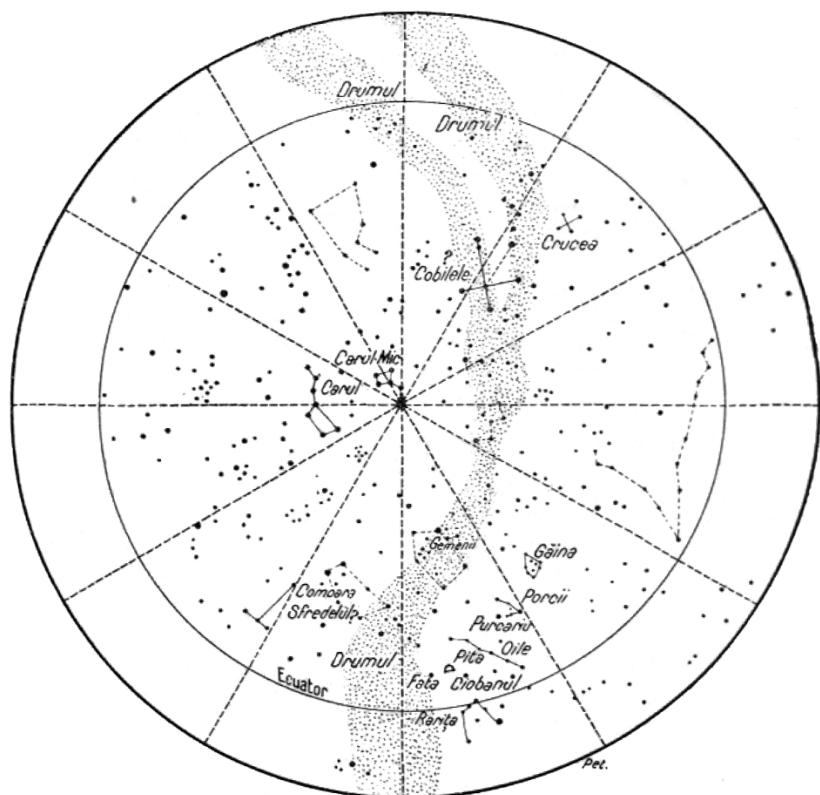
Luna plină ar fi deci momentul în care puterea viermilor fiind anulată, îndeletniciri ca semănatul, tăiatul lemnurilor pentru construcție se pot prielnic începe.

Interpretarea aceasta pare confirmată, credem, de înțelesul care se dă tradițional nu fazelor obișnuite ale Lunii — poate și acestora odată — ci unor faze excepționale: eclipselor.

---

⁹ Mère des végétaux, cf. și H. Krappe: *Genèse*, p. 100 etc.

¹⁰ Pentru făptura mitică a viermilor v. și Mannhardt, *Wald- und Feldkulte* I, cap. 1).

Anexa I – Harta cerului la Drăguș

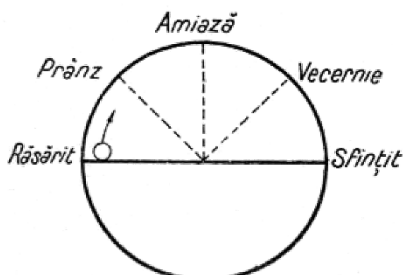
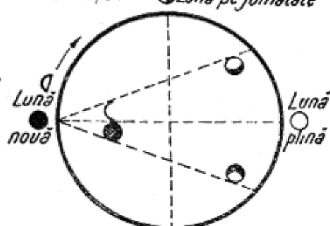
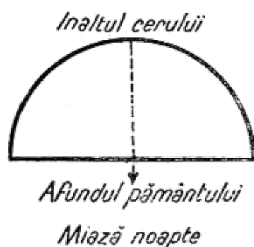

Fig. 1. Circuitul soarelui și stelelor pe bolta cerească. ☾ Lună pe jumătate

Fig. 3. Schimbările și timpurile lunii

☾ Lună veche

Miază noapte

Fig. 2. Punctele cardinale

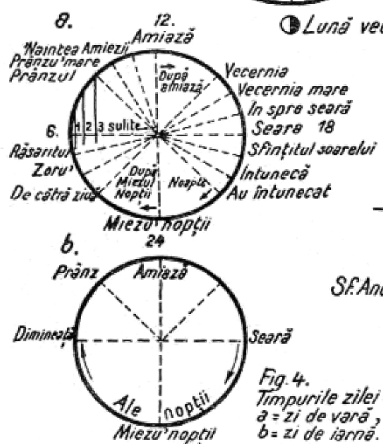

Fig. 4. Timpurile zilei: a = zi de vară, b = zi de iarnă.

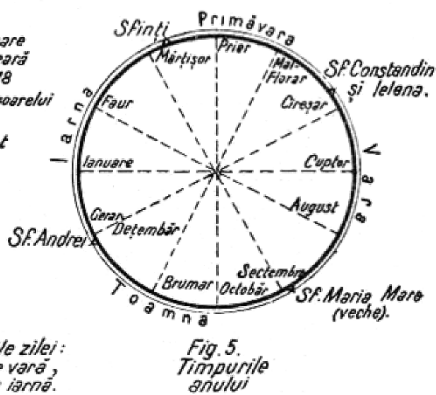

Fig. 5. Timpurile anului

Anexa III – Schema de spațiu și de timp

CUPRINS

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI.....	5
INTRODUCERE: MITOLOGIE ȘI ȘTIINȚĂ POPULARĂ	13
CAPITOLUL I: FIZICĂ CEREASCĂ DESCRIPTIVĂ.....	16
Soarele și Luna	16
Constelațiile.....	29
Stele, comete, meteori	55
Interpretare de ansamblu	72
CAPITOLUL II: REPREZENTĂRILE ȘI GRUPUL SOCIAL.....	77
Caracterul utilitar al cunoștințelor	77
Constelații de anotimp.....	81
Răspândirea în sat a cunoștințelor despre cer.....	85
Constelații pastorale — constelații agricole.....	90
Calea spre știință	93
CAPITOLUL III: MARILE CADRE.....	97
Coordonatele spațiale.....	97
Ziua și diviziunile sale.....	101
Săptămâna și luna.....	106
Timpurile anului și calendarul	109
Scheme numerice	119
ANEXE.....	121